

مقایسه سبکهای دلبستگی بیماران مبتلا به

اختلالهای مصرف مواد و افراد غیرمبتلا

دکتر محمدعلی بشارت، بهاره غفوری، دکتر رضا رستمی*

* گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

چکیده

سابقه و هدف: هدف اساسی پژوهش حاضر مقایسه سبکهای دلبستگی بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد و افراد غیرمبتلا بود. **روش بررسی:** ۲۴۰ آزمودنی داوطلب شامل ۱۲۰ بیمار مبتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی و ۱۲۰ آزمودنی غیرمبتلا در این پژوهش شرکت کردند. از آزمودنیها خواسته شد "پرسشنامه اختلالهای مصرف مواد" و "مقیاس دلبستگی بزرگسال" را تکمیل کنند. برای تحلیل آماری دادههای پژوهش از شاخصها و روشهای آماری شامل فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، آزمون t گروههای مستقل، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شد.

یافتهها: نتایج پژوهش نشان داد که بین سبکهای دلبستگی بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی و سبکهای دلبستگی افراد غیرمبتلا تفاوت معنی دار وجود دارد. همچنین بین سبکهای دلبستگی ایمن و نالایم با شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی به ترتیب همبستگی منفی و مثبت معنی دار وجود داشت.

نتیجه گیری: بر اساس یافتههای پژوهش، سبکهای دلبستگی می توانند ابتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی را از طریق فرایندهای تعامل خانوادگی، کنترل اجتماعی، تنظیم عواطف و خودکارآمدی تحت تاثیر قرار دهند.

واژگان کلیدی: نظریه دلبستگی، سبک دلبستگی، اختلال مصرف مواد، اعتیاد.

مقدمه

سوء مصرف مواد متاثر می سازند (۴،۱). گسستگی خانواده، کیفیت روابط والدین- کودک، حمایت والدین و بازخوردها و محدودسازیهای والدین در مورد مصرف مواد نیز از متغیرهای شناخته شده است (۸-۵). یافتههای بالینی مصرف بیشتر مواد را در بین اعضای خانوادههایی که فاقد روابط صمیمی والدین- فرزندان بوده و پیوندهای ایمن را تجربه نکرده اند، تایید می کنند (۹،۱۰).

بالبی (Bowlby) (۱۱-۱۳) فرایند شکل گیری دلبستگی (Attachment) (پیوند عاطفی) نوزاد به مادر را تشریح کرد و نشان داد که تشکیل چنین پیوندی و تجربه امنیت در چارچوب این پیوند سنگ بنای تحول و کنش وری در افراد غیرمبتلا است. از سوی دیگر، تجربه نامنی در رابطه دلبستگی با مشخصه های بی اعتمادی، آسیب پذیری، حساسیت و مشکلات ارتباطی همبستگی دارد. پیرو تحقیقات بالبی در

یافته های پژوهشی نقش بنیادین متغیرهای متعدد مربوط به کنش وری و رفتار خانوادگی را در دو زمینه پیشگیری و پدیدآیی اختلالهای مصرف مواد نشان داده اند (۳-۱). گستره و عمق نفوذ و تاثیرگذاری متغیرهای خانوادگی بر حسب اهمیتشان از زاویه های متفاوت بررسی شده اند. این متغیرها از طریق فرایندهای اجتماعی شدن درون خانوادگی، سرمشق گیری و تقلید از رفتار والدین، تقویت اجتماعی، درونی سازی ارزشها و رفتارهای خانواده و شیوه های کنترل اجتماعی و انضباطی والدین، آمادگی فرزندان را برای مصرف و

آدرس نویسنده مسئول: تهران، پل گیشا، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، گروه روانشناسی، صندوق

پستی ۶۴۵۶-۴۱۵۵، دکتر محمدعلی بشارت (email: besharat2000@yahoo.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۵/۹/۱۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۶/۷/۱۵

قرار گرفتند. گروه بیماران شامل ۱۲۰ معناد (۱۱۵ مرد، ۵ زن) داوطلب شرکت در پژوهش بودند که در بهار سال ۱۳۸۴ به صورت مراجعات متوالی برای درمان با متادون به یکی از مراکز سه گانه درمان اعتیاد در شرق، غرب و مرکز تهران مراجعه می‌کردند. میانگین سنی گروه بیمار $35/3 \pm 9/2$ سال (۶۰-۱۸ سال) بود. نمونه غیربیمار نیز شامل ۱۲۰ آزمودنی (۱۱۵ مرد، ۵ زن) داوطلب شرکت در پژوهش از همراهان بیماران انتخاب شدند. شرایط پذیرش این گروه برای شرکت در پژوهش این بود که هیچ گونه سابقه وابستگی یا سوء مصرف مواد نداشته باشند و از نظر ویژگیهای جمعیت شناختی شامل جنس، سن، تحصیلات، تاهل و سطح درآمد با گروه بیمار همسان باشند. میانگین سنی گروه غیربیمار $35/9 \pm 8/9$ سال (۵۷-۱۸ سال) بود.

پس از هماهنگی با مراکز ترک اعتیاد واقع در مرکز، شرق و غرب تهران، پرسشنامه اختلالهای مصرف مواد (Substance Use Disorders Questionnaire) و مقیاس دلبستگی بزرگسال (Adult Attachment Inventory) به صورت انفرادی در مورد آزمودنی‌های دو گروه اجرا شد. به منظور اجرای پژوهش، نخست هماهنگی‌های لازم با مراکز سه گانه درمان اعتیاد صورت گرفت. سپس برای ترغیب آزمودنی‌ها به همکاری بیشتر، اهداف و اهمیت پژوهش حاضر برای آنها تشریح گردید و گفته شد که در صورت تمایل می‌توانند نتایج خود در پاسخ به پرسشنامه‌ها را از محقق دریافت کنند. پس از موافقت و تمایل افراد، پرسشنامه‌های مذکور به شکل انفرادی در اختیار آنها قرار می‌گرفت تا نسبت به تکمیل آن اقدام نمایند. ابتدا پرسشنامه اختلالهای مصرف مواد و سپس مقیاس دلبستگی بزرگسال توسط بیماران تکمیل گردید. پس از تکمیل پرسشنامه‌های مربوط به نمونه بیمار، به بررسی افراد غیربیمار پرداخته شد که از نظر ویژگیهای جمعیت شناختی با نمونه بیمار همسان شدند. پس از جلب موافقت این افراد، مقیاس دلبستگی بزرگسال در اختیار این افراد قرار می‌گرفت تا نسبت به تکمیل آن اقدام نمایند.

پرسشنامه اختلالهای مصرف مواد: این پرسشنامه ویژگیهای جمعیت شناختی (شامل سن، وضعیت تاهل، میزان تحصیلات، شغل، وضعیت اقتصادی)، نوع مواد، میزان مصرف، مدت مصرف، اقدامات قبلی برای ترک مواد مورد استفاده، پیامدهای مصرف مواد و سایر ویژگیهای بالینی آزمودنیها را می‌سنجد. این پرسشنامه، که به منظور هدفهای خاص پژوهش حاضر ساخته شد و روایی محتوایی آن بر حسب نظر چهار

مورد دلبستگی، Ainstworth و همکاران (۱۴) سه سبک دلبستگی ایمن (Secure)، اجتنابی (Avoidant) و دوسوگرا (Ambivalent) تشخیص دادند. سبکهای دلبستگی، روشهای مواجهه فرد با موقعیتهای استرس‌زا را متأثر می‌سازند (۱۵). افراد ایمن ضمن تصدیق موقعیت به سادگی از دیگران کمک می‌گیرند، اجتنابگرها در تصدیق موقعیت و جستجوی کمک و حمایت با مشکل مواجه می‌شوند و نشان برجسته دوسوگراها حساسیت بیش از حد نسبت به عواطف منفی و نگاره‌های دلبستگی (Attachment figures) است به گونه‌ای که سد راه خودپروی آنها می‌شود (۱۵).

علی‌رغم اهمیت و تاثیر بی‌چون و چرای اختلالهای دلبستگی در پدیدآیی بسیاری از اختلالهای روانشناختی، کیفیت رابطه این اختلالها با اختلالهای مصرف مواد مورد بررسی پژوهشگران قرار نگرفته است. انجام چنین پژوهشی نه تنها توزیع فراوانی سبکهای دلبستگی بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد را مشخص می‌سازد، بلکه صحت و اعتبار یافته‌های پیشین در مورد نقش متغیرهای خانوادگی در پدیدآیی اختلالهای مصرف مواد را نیز به محک آزمون می‌نهد.

پرسش اصلی پژوهش حاضر در مورد رابطه احتمالی نوع سبک دلبستگی فرد با ابتلای وی به اختلالهای مصرف مواد این است که « آیا نوع سبک دلبستگی فرد می‌تواند ابتلای فرد به اختلالهای مصرف مواد را تبیین کند؟ » مقایسه سبک دلبستگی بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد و افراد غیرمبتلا در چارچوب فرضیه‌های پژوهش تا حدودی پاسخ پرسش فوق را مشخص می‌کند. در این پژوهش فرضیه‌های زیر بررسی می‌شوند:

- ۱- توزیع فراوانی سبکهای دلبستگی ایمن و نایمن در بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد و افراد غیرمبتلا متفاوت است.
- ۲- بین سبک دلبستگی ایمن و شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد همبستگی منفی وجود دارد.
- ۳- بین سبکهای دلبستگی نایمن (اجتنابی، دو سوگرا) و شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد همبستگی مثبت وجود دارد.

مواد و روشها

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش کلیه بیماران مبتلا به اختلالهای مصرف مواد مراجعه‌کننده به سه مرکز درمانی در مناطق شرق، غرب و مرکز تهران بودند. در این پژوهش آزمودنی‌ها در دو گروه نمونه بیمار و غیرمبتلا مورد بررسی

زیرمقیاس‌های مشکلات بین شخص همبستگی مثبت معنی‌دار ($r=0/26$ تا $r=0/45$) و با زیرمقیاس‌های عزت نفس همبستگی منفی و اما غیرمعنی‌دار به دست آمد. این نتایج نشان‌دهندهٔ روایی کافی مقیاس دلبستگی بزرگسال است. نتایج تحلیل عوامل نیز با تعیین سه عامل سبک دلبستگی ایمن، سبک دلبستگی اجتنابی و سبک دلبستگی دوسوگرا، روایی سازهٔ (Construct validity) مقیاس دلبستگی بزرگسال را مورد تایید قرار داد (۱۷).

یافته‌ها

جدول شماره ۱ توزیع فراوانی آزمودنی‌های بیمار و غیربیمار را بر حسب متغیرهای دموگرافیک نشان می‌دهد. آزمودنی‌های گروه غیربیمار بر اساس اصل همسان‌سازی گروه‌ها، با ویژگی‌های مشابه گروه بیمار انتخاب و در پژوهش شرکت داده شده‌اند.

جدول شماره ۲ میانگین و انحراف معیار نمره‌های آزمودنی‌ها را بر حسب سبک‌های دلبستگی نشان می‌دهد. بر این اساس، میانگین نمره آزمودنی‌های غیرمبتلا در سبک دلبستگی ایمن (۳/۷۲) بیش از میانگین نمره آزمودنی‌های بیمار است و بر عکس میانگین نمره آزمودنی‌های بیمار در سبک‌های دلبستگی اجتنابی (۲/۸۶) و دوسوگرا (۲/۰۹) بیش از میانگین نمره آزمودنی‌های غیرمبتلا است. در تمامی موارد اختلاف بین دو گروه از لحاظ آماری معنی‌دار است.

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار نمره‌های آزمودنی‌ها بر حسب سبک‌های دلبستگی

P	گروه غیرمبتلا (n= ۱۲۰)	گروه بیمار (n= ۱۲۰)	نوع دلبستگی
۰/۰۰۱	۳/۷۲±۰/۶۸	۲/۶۴±۰/۶۹*	دلبستگی ایمن
۰/۰۰۱	۱/۹۰±۰/۶۴	۲/۸۶±۰/۷۳	دلبستگی اجتنابی
۰/۰۰۱	۱/۶۷±۰/۶۹	۲/۰۹±۰/۷۳	دلبستگی دوسوگرا

* اعداد به صورت میانگین±انحراف معیار آورده شده است

میانگین و انحراف معیار نمره‌های معتادان در مورد شدت ابتلا به اختلال‌های مصرف مواد افیونی بر حسب سن شروع مصرف مواد ۲۴/۹±۷/۸، نوع مواد مصرفی ۳/۰±۱/۴، روش مصرف ۲/۰±۱/۴ و میزان مصرف ۲/۶±۱/۶ و شدت ابتلا ۱۶/۱±۳/۳ بود.

متخصص (دو روانپزشک و دو روانشناس) مورد تایید قرار گرفت، از ۱۴ سوال بسته-پاسخ تشکیل شده است. آزمودنی بر حسب مورد به صورت بلی/خیر یا انتخاب یکی از چند گزینهٔ پیشنهاد شده، پاسخ خود را مشخص می‌کند.

مقیاس دلبستگی بزرگسال: مقیاس دلبستگی بزرگسال که با استفاده از مواد آزمون دلبستگی هازن و شیور (۱۶) ساخته و در مورد دانشجویان دانشگاه تهران هنجاریابی شده است (۱۷)، یک آزمون ۱۵ سؤالی است و سه سبک دلبستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا را در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (خیلی کم= ۱، کم= ۲، متوسط= ۳، زیاد= ۴، خیلی زیاد= ۵) می‌سنجد. حداقل و حداکثر نمره آزمودنی در زیرمقیاس‌های آزمون به ترتیب ۵ و ۲۵ خواهد بود. ضرایب آلفای کرونباخ پرسشهای زیرمقیاس‌های ایمن، اجتنابی و دوسوگرا در مورد یک نمونهٔ دانشجویی (۱۴۸۰ نفر شامل ۸۶۰ دختر و ۶۲۰ پسر) برای کل آزمودنی‌ها به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۴، ۰/۸۵ (برای دانشجویان دختر ۰/۸۶، ۰/۸۳، ۰/۸۴ و برای دانشجویان پسر ۰/۸۴، ۰/۸۵ و ۰/۸۴) محاسبه شد که نشانه همسانی درونی (Internal consistency) خوب مقیاس دلبستگی بزرگسال است. ضرایب همبستگی بین نمره‌های یک نمونهٔ ۳۰۰ نفری از آزمودنی‌ها در دو نوبت با فاصلهٔ چهار هفته برای سنجش پایایی بازآزمایی (Test-retest reliability) محاسبه شد. این ضرایب در مورد سبک‌های دلبستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا برای کل آزمودنی‌ها به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۳، ۰/۸۴ (برای دانشجویان دختر ۰/۸۶، ۰/۸۲، ۰/۸۵ و برای دانشجویان پسر ۰/۸۸، ۰/۸۳ و ۰/۸۳) محاسبه شد که نشانه پایایی بازآزمایی رضایت‌بخش مقیاس می‌باشد.

روایی محتوایی (Content validity) مقیاس دلبستگی بزرگسال با سنجش ضرایب همبستگی بین نمره‌های پانزده نفر از متخصصان روانشناسی مورد بررسی قرار گرفت. ضرایب توافق کندال برای سبک‌های دلبستگی ایمن، اجتنابی و دوسوگرا به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۶۱ و ۰/۵۷ محاسبه شد. روایی همزمان (Concurrent validity) مقیاس دلبستگی بزرگسال از طریق اجرای همزمان مقیاس‌های "مشکلات بین شخصی" و "عزت نفس کوپر اسمیت" در مورد یک نمونهٔ ۳۰۰ نفری از آزمودنی‌ها ارزیابی شد. نتایج ضرایب همبستگی پیرسون نشان داد که بین نمره آزمودنی‌ها در سبک دلبستگی ایمن و زیرمقیاس‌های مشکلات بین شخص همبستگی منفی معنی‌دار ($r= -0/61$ تا $r= -0/83$) و با زیرمقیاس‌های عزت نفس همبستگی مثبت معنی‌دار ($r=0/39$ تا $r=0/41$) وجود دارد. بین نمره آزمودنی‌ها در سبک‌های دلبستگی نایمن و

جدول ۱- توزیع فراوانی آزمودنی‌های بیمار و غیربیمار بر حسب متغیرهای دموگرافیک

گروه	جنس	شاخص												
		مرد	بیسواد ابتدایی	سیکل	دیپلم	فوق دیپلم به بالا	مجرد	متاهل	مطلقه	عدم وجود درآمد	پائین	متوسط	بالا	
بیمار	زن	۱۱۵	۲	۱۳	۳۸	۵۷	۱۰	۴۰	۷۱	۹	۳	۱۳	۸۸	۱۶
	مرد	(۹۵/۸۳) [*]	(۱/۷)	(۱۰/۸)	(۳۱/۷)	(۴۷/۵)	(۸/۳)	(۳۳/۳)	(۵۹/۲)	(۷/۵)	(۲/۵)	(۱۰/۸)	(۷۳/۳)	(۱۳/۳)
غیر مبتلا	زن	۱۱۵	-	۱۶	۳۵	۵۹	۱۰	۳۹	۷۲	۹	۱	۱۵	۹۱	۱۳
	مرد	(۹۵/۸۳)	-	(۱۳/۳)	(۲۹/۲)	(۴۹/۲)	(۸/۳)	(۳۳/۵)	(۶۰)	(۷/۵)	(۰/۸)	(۱۲/۵)	(۷۵/۸)	(۱۰/۸)
کل	زن	۲۳۰	۲	۲۹	۷۸	۱۱۴	۲۰	۷۹	۱۴۳	۱۸	۴	۲۸	۱۷۹	۲۹
	مرد	(۹۵/۸۳)	۰/۸۳	(۱۲/۰۸)	(۳۲/۵)	(۴۷/۵)	(۸/۳)	(۳۲/۹)	(۵۹/۵)	(۷/۵)	(۱/۶۶)	(۱۱/۶۶)	(۷۴/۵۸)	(۱۲/۸۰)

* اعداد داخل پرانتز معرف درصد هستند

جدول ۴- خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی در بیماران بر حسب سبکهای دل بستگی

شاخص	SS	df	Ms	F	P	R	R ²	SE
متغیر								
رگرسیون	۵۲۸/۷۲۴	۳	۱۷۶/۲۴	۱۴/۱۲۸	۰/۰۰۰	۰/۵۱۷	۰/۲۶۸	۳/۵۳۲
باقیمانده	۱۴۴۷/۰۶۸	۱۱۶	۱۲/۴۵					

شاخص	B	SEB	Beta	t	P
متغیر					
دل بستگی ایمن	-۲/۴۵۶	۰/۶۹۳	-۰/۴۱۹	-۳/۵۴۳	۰/۰۰۱
دل بستگی اجتنابی	۰/۶۹۶	۰/۶۴۲	۰/۱۲۶	۱/۰۸۵	۰/۲۸۰
دل بستگی دوسوگرا	-۴/۲۶۸	۰/۴۵۴	-۰/۰۰۱	-۰/۰۰۹	۰/۹۹۳

جدول ۳- ضرایب همبستگی پیرسون بین سبکهای دل بستگی و سن شروع، میزان و روش مصرف و شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد افیونی در بیماران

متغیر	ایمن	اجتنابی	دوسوگرا
سن شروع	-۰/۴۱**	۰/۳۷**	۰/۲۲*
اندازه مواد مصرفی	-۰/۲۲*	۰/۲۱*	۰/۰۲
روش مصرف	-۰/۳۳**	۰/۱۸*	۰/۱۲
شدت ابتلا	-۰/۵۱**	۰/۴۳**	۰/۱۲

** α= ۰/۰۱; * α= ۰/۰۵

سبک دل بستگی اجتنابی و شدت ابتلا تأیید می‌شوند. همبستگی بین سبک دل بستگی دوسوگرا و شدت ابتلا به اختلالهای مصرف مواد معنی‌دار نبود (جدول ۳). سپس رابطه سبکهای دل بستگی به عنوان متغیرهای پیش‌بین و شدت ابتلا به عنوان متغیر ملاک در معادله رگرسیون تحلیل شدند. نتایج تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون بین میانگین نمره شدت ابتلا با سبکهای دل بستگی در جدول ۴ ارائه شده‌اند. براساس این نتایج، میزان F مشاهده شده معنی‌دار است ($P < ۰/۰۰۱$) و ۲۶ درصد واریانس مربوط به شدت ابتلا به وسیله سبکهای دل بستگی تبیین می‌شود ($R^2 = ۰/۲۶۸$). ضرایب رگرسیون هر یک از سه متغیر پیش‌بین نشان می‌دهد که تنها سبک دل بستگی ایمن می‌تواند واریانس متغیر شدت ابتلا را به صورت معنی‌دار تبیین کند ($P < ۰/۰۰۱$). ضریب تأثیر سبک دل بستگی ایمن ($B = -۲/۴۵۶$) باتوجه به آماره t نشان می‌دهد که سبک

به منظور بررسی فرضیه دوم و سوم پژوهش، ابتدا همبستگی ساده پیرسون بین سبکهای دل بستگی و شدت ابتلا محاسبه شد. ضرایب همبستگی محاسبه شده نشان می‌دهند که فرضیه‌های دوم و سوم پژوهش مبنی بر وجود رابطه منفی بین سبک دل بستگی ایمن و شدت ابتلا و وجود رابطه مثبت بین

دل‌بستگی ایمن با اطمینان ۰/۹۹ می‌تواند تغییرات مربوط به متغیر شدت ابتلا را پیش‌بینی کند. یعنی افزایش نمره سبک دل‌بستگی ایمن باعث کاهش شدت ابتلا می‌شود.

بحث

نتایج پژوهش نشان داد که بین سبک‌های دل‌بستگی ایمن و نایمن دو گروه بیمار و غیر بیمار تفاوت معنی‌دار وجود دارد. میانگین نمره‌های گروه غیر مبتلا در سبک دل‌بستگی ایمن بالاتر از میانگین نمره‌های گروه بیمار بود و میانگین نمره‌های گروه بیمار در سبک‌های دل‌بستگی نایمن (اجتنابی، دوسوگرا) بالاتر از میانگین نمره‌های گروه غیر بیمار بود. یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های قبلی (۱۸) که رابطه بین سبک دل‌بستگی و اغلب اختلالات روانشناختی شامل اختلالات خلقی، اضطرابی، شخصیت و سوء مصرف مواد را مورد مطالعه قرار داده‌اند، همسو است. همچنین این یافته‌ها با نتایج پژوهش مکنالی و همکاران (۱۹) که به بررسی ابعاد دل‌بستگی و مشکلات مرتبط با نوشیدن الکل پرداختند و نیز با نتایج پژوهش کاسپر و همکاران (۲۰) که رابطه بین سبک‌های دل‌بستگی و مصرف مواد را آزمودند و نیز با نتایج پژوهش توربرگ و لیورز (۲۱) که رابطه بین دل‌بستگی، ترس از صمیمیت و تمایز خود را آزمودند، همخوانی دارد. چند تبیین احتمالی برای این یافته مطرح می‌شود.

باتوجه به نظریه تعامل خانواده بروک و همکاران (۲۲) می‌توان از سبک تعامل خانوادگی به عنوان یکی از مکانیسم‌های تأثیرگذار بر سبک دل‌بستگی برای تبیین این یافته استفاده کرد. وجود مشکلات ارتباطی و خانوادگی بیشتر در سبک تعامل خانوادگی بیماران مبتلا به اختلال‌های مصرف مواد، فراوانی بیشتر سبک دل‌بستگی نایمن در فرزندان این خانواده‌ها را توجیه می‌کند.

تبیین مشابه دیگر را می‌توان براساس نظریه کنترل اجتماعی ایوت (۲۲) ارائه نمود. بر اساس این نظریه، وجود فشار در درون خانواده‌های بیماران مبتلا به سوء مصرف مواد و عدم وجود روابط صمیمانه میان والدین و فرزندان در خانواده‌های این بیماران فراوانی بیشتر سبک دل‌بستگی نایمن در فرزندان این خانواده‌ها را توجیه می‌نماید.

مطابق نظریه خودشیفتگی کوهات (۲۳)، معتادان افرادی هستند که از تجربیات دردناک ناشی از سرخوردگی‌های شدید در ارتباط با مادر رنج می‌برند. بی‌توجهی مادر نسبت به نیازهای فرزند باعث می‌شود خود تنظیم‌گری با موفقیت انجام نشود و ساختارهای روانی مرتبط با کنترل درونی رفتار شکل

نگیرند. در نتیجه، این افراد به امور و اشیای بیرونی وابستگی پیدا می‌کنند و مصرف مواد یکی از شیوه‌های جبران کمبودهای درونی آنها محسوب می‌شود. بر این اساس می‌توان از تجربیات آسیب‌زای دوران کودکی که مربوط به سرخوردگی‌های شدید در ارتباط با مادر است به عنوان یکی از مکانیسم‌های تأثیرگذار بر سبک دل‌بستگی برای تبیین این یافته استفاده نمود. به این ترتیب، بی‌توجهی بیشتر مادر نسبت به نیازهای کودک در دوران کودکی در خانواده‌های بیماران مبتلا به اختلال‌های مصرف مواد، فراوانی بیشتر سبک‌های دل‌بستگی نایمن در فرزندان این خانواده‌ها را توجیه می‌کند.

نتایج پژوهش نشان داد که بین سبک دل‌بستگی ایمن و شدت ابتلا به اختلال مصرف مواد همبستگی منفی معنی‌دار وجود دارد و فقط سبک دل‌بستگی ایمن می‌تواند تغییرات مربوط به شدت ابتلا را پیش‌بینی نماید. این یافته اکتشافی پژوهش را می‌توان براساس چند تبیین احتمالی تفسیر کرد.

یکی از کارکردهای ابتدایی دل‌بستگی تنظیم تجربه‌های عاطفی در روابط بین شخصی است (۲۱). افراد دارای سبک دل‌بستگی ایمن هنگام مواجهه با استرس‌های هیجانی، به جستجوی حمایت اجتماعی می‌پردازند درحالی‌که افراد دارای سبک دل‌بستگی نایمن برای خودتنظیم‌گری عاطفی به روش‌های دیگر مانند مصرف الکل یا مواد مخدر، پناه می‌برند (۲۱). بر این اساس می‌توان از شیوهٔ مقابله با استرس‌های هیجانی به عنوان یکی از مکانیسم‌های تأثیرگذار بر شدت ابتلا به سوء مصرف مواد برای تبیین این یافته استفاده نمود. احتمالاً جستجوی حمایت‌های اجتماعی هنگام مواجهه با استرس‌های هیجانی در افراد ایمن مبتلا به اختلال‌های مصرف مواد، کاهش شدت ابتلا در این افراد را توجیه می‌کند.

افراد دارای سبک دل‌بستگی ایمن، تجسمی مثبت و حمایتگر از نگاره دل‌بستگی دارند. این تجسم مثبت احساس خودارزشمندی و خودکارآمدی را در این افراد افزایش می‌دهد و آنها را قادر می‌سازد که عواطف منفی خود را به شیوه‌ای سازنده تعدیل نمایند (۱۸). براین اساس می‌توان از احساس خودارزشمندی و خودکارآمدی به عنوان یکی از مکانیسم‌های تأثیرگذار بر کاهش شدت ابتلا به سوء مصرف مواد، برای تبیین این یافته استفاده نمود. احساس خودارزشمندی و خودکارآمدی در افراد دارای سبک دل‌بستگی ایمن مبتلا به سوء مصرف مواد منجر به تعدیل عواطف منفی به شیوه‌ای سازنده‌تر در این افراد می‌شود که این امر می‌تواند کاهش شدت ابتلا در این افراد را توجیه نماید. نتایج این پژوهش،

مورد بررسی مطرح می‌کند که باید در نظر گرفته شود. مطالعه و مقایسه سبکهای دلبستگی افراد مبتلا به سوء مصرف مواد افیونی یا سایر انواع اعتیاد (به اشیاء یا اشخاص) با هدف بررسی دقیق‌تر نقش سبکهای دلبستگی در پیدایش و تداوم این وابستگی‌ها برای پژوهشهای آتی پیشنهاد می‌شود. به همین منظور، مطالعه سبکهای دلبستگی افراد معتاد (به مواد افیونی و جز آن) برحسب نظریه‌های جدیدی که به وجود «شخصیت اعتیادآور» اعتقاد دارند در مقایسه با رویکردهایی که اعتیادهای مختلف را به عنوان پدیده‌های متفاوت رفتاری در نظر می‌گیرند، پیشنهاد می‌شود.

بیانگر اهمیت سبکهای دلبستگی و ضرورت توجه به آنها در مطالعات و اقدامات مربوط به درمان اختلالهای مصرف مواد است. رابطه به دست آمده در این پژوهش نشانگر این است که در شکل‌گیری اختلالهای مصرف مواد، نباید نقش موثر سبکهای دلبستگی نادیده گرفته شود. بویژه نتایج این پژوهش می‌تواند به محققان و متخصصان بالینی، کمکهای شایان توجهی در برنامه‌های مداخله و پیشگیری از سوء مصرف مواد با تمرکز بر سبکهای دلبستگی، متغیرهای خانوادگی و خانواده‌درمانی، نماید.

جامعه آماری پژوهش (معتادان خود معرف، داوطلب، اکثراً مذکر) و نوع پژوهش (همبستگی) محدودیتهایی را در زمینه تعمیم یافته‌ها، تفسیرها و اسنادهای علت‌شناختی متغیرهای

REFERENCES

۱. بشارت مع، میرزمانی م، پورحسین ر. نقش متغیرهای خانوادگی در پدیدآیی اختلالهای مصرف مواد. مجله اندیشه و رفتار، ۱۳۸۰؛ شماره ۳، صفحات ۴۶ تا ۵۲.
۲. بهرامی ا، مولف. اعتیاد و فرایند پیشگیری. چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، سال ۱۳۸۳.
3. Newcomb MD. Substance abuse and control in the United States: ethical and legal issues. *Soc Sci Med* 1992;35:471-79.
4. Newcomb MD, Richardson MA. Substance use disorders. In: Hersen M, Ammerman RD, editors. *Advanced abnormal child psychology*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2000.
5. Johnson V, Pandina RJ. Effects of the family environment on adolescent substance use, delinquency, and coping styles. *Am J Drug Alcohol Abuse* 1991;17:71-88.
6. Needle RH, Su SS, Doherty WJ. Divorce, remarriage, and adolescent substance use: A prospective longitudinal study. *Journal of Marriage and the Family* 1990;52:157-69.
7. Newcomb MD, Bentler PM. Impact of adolescent drug use and social support on problems of young adults: A longitudinal study. *J Abnorm Psychol* 1988;97:64-75.
8. Newcomb MD, Bentler PM. The impact of family context, deviant attitudes, and emotional distress on adolescent drug use. Longitudinal latent variable analyses of mothers and their children. *Journal of Research in Personality* 1988b;22:154-76.
9. Jessor R, Jessor SL, editors. *Problem behavior and psychosocial development*. New York: Academic Press, 1977.
10. Kandel DB. Drug and drinking behavior among youth. *Ann Rev Soc* 1980;6:235-85.
11. Bowlby J, editor. *Attachment and loss: attachment*. New York: Basic Books, 1969.
12. Bowlby J, editor. *Attachment and loss: separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books, 1973.
13. Bowlby J, editor. *Attachment and loss: sadness and depression*. New York: Basic Books, 1980.
14. Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall S, editors. *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1978.
15. Kobak RR, Sceery A. Attachment in late adolescence: working models, after regulation and representations of self and others. *Child Dev* 1988;59:135-46.
16. Hazan C, Shaver PR. Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers Soc Psychol* 1987;52:511-24.

18. Cassidy J, Shaver PR, editors. Handbook of attachment: theory, research, and clinical application. New York: Guilford Press, 1999.
19. McNally AM, Palfai TP, Levine RV, More BM. Attachment dimensions and drinking-related problems among young adults. *J Addict Behav* 2003;28:115-26.
20. Caspers KM, Cadoret RJ, Douglas L, Yucuis R, Troutman B. Contributions of attachment style and perceived social support to life time use of illicit substances. *J Addict Behav* 2005;30:1007-11.
21. Torberg FA, Lyvers M. Attachment, fear, intimacy and differentiation of self among clients in substance disorder treatment facilities. *J Addict Behav* 2005;22:154-76.
22. Petraitis J, Flay BR, Miler TA. Reviewing theories of adolescent substance use: organizing pieces in the puzzle. *Psychol Bull* 1995;117:67-86.
23. Kohut H, editor. The restoration of the self. Madison, CT: International University Press, 1992.